

THE CONSEQUENCES OF THE END OF THE COLD WAR AND THE CONFIGURATION OF THE CONTEMPORARY SECURITY ENVIRONMENT

Olesea Țaranu, Dr., "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: This article aims to capture and analyze, in a critical manner, the immediate consequences of the Cold War, the way they affected the evolution of the international system in the coming years determining the main features of the contemporary security environment. From this point of view, we find that the end of the Cold War has produced significant effects on the structure of the international system, with reference to power polarity, at nation-states level, at international organizations level, and, not least, it produced fundamental changes within the political agenda. Issues previously considered to be of secondary importance, low-politics, have come to occupy an important place on the states security agenda, challenging the traditional approach to security, requiring strong actions from the decision makers. Another key issue that this article aims to address refers to a threat that has not disappeared from the international system since the end of the Cold War but has undergone a series of worrying transformations - the threat of war. And if the downward trend in the incidence of interstate war is constant, starting with 1945, the end of the Cold War highlighted a dangerous phenomenon known as "new wars". The catalyst of these new wars is globalization, with its simultaneous integrative and disintegrative tendencies, with increasing economic disparity, negative perceptions they create and, especially with the two serious crises it generates - the state crisis and identity crisis. Leaving the states with a severe inability to control the relationships both internally and externally, contributing to the loss of the monopoly on the use of organized violence, highlighting a number of transnational phenomena that escape state control, the state faces extraordinary challenges that question its own survival, triggering the entry into a post-Westphalia era.

Keywords: end of Cold War, international system, security, globalization, „new wars”.

Sfârșitul Războiului Rece a reprezentat, fără îndoială, marele eveniment transformator al finalului secolului XX. Încheierea unei epoci caracterizată de confruntarea politică, militară și ideologică a celor două superputeri în care întreaga lume era prinsă prizonieră a zguduit din temelie sistemul internațional producând multă confuzie și chestionând în mod fundamental validitatea principiilor și regulilor pe baza cărora fusese ordonată agenda politicilor naționale și internaționale. În același timp, a lăsat loc optimismului privind viitorul noii ordini mondiale pentru că, la fel ca în anii 1918 și 1945, la finele Războiului Rece se fac auzite voci care afirmă încrederea în viitorul pașnic al omenirii. Odată cu eliminarea rivalității Est-Vest, se aștepta reducerea tensiunilor din sistemul internațional, dispariția riscului unui război nuclear, soluționarea conflictelor locale și regionale întreținute anterior de URSS și SUA, în concluzie, se prevedea dispariția războiului de pe arena internațională. În ciuda previziunilor optimiste, prima jumătate a anilor 1990 este marcată de o serie de evenimente tragice pentru sistemul internațional ce par să contrazică trendul inițial. Războiul din Golf, dezintegrarea Yugoslaviei printr-o serie de conflicte în lanț, genocidul din Rwanda reprezintă primele dovezi ale faptului că lumea Post-Război Rece nu este mai benignă, conflictele nu au fost excluse de pe agenda de securitate, iar amenințările nu au fost eliminate. Dimpotrivă, actualul mediu de securitate a devenit mult mai complex, dinamic, instabil și imprevizibil, fiind caracterizat de o multiplicare a amenințărilor și o creștere a numărului actorilor internaționali. În condițiile unui proces tot mai accentuat de globalizare, statele trebuie să facă față unor provocări complexe provenite din multiple surse.

Prezentul articol urmărește să surprindă consecințele imediate ale sfârșitului Războiului Rece, maniera în care au afectat evoluția sistemului internațional în anii următori determinând trăsăturile caracteristice ale mediului de securitate actual. Astfel, constatăm că sfârșitul Războiului Rece a produs consecințe importante la nivelul structurii sistemului internațional, din perspectiva distribuției puterii, la nivelul statelor-națiune, organizațiilor internaționale, și, nu în ultimul rând, a produs transformări fundamentale la nivelul agendei politice.

A. Dispariția Uniunii Sovietice de pe arena internațională a condus la destrămarea ordinii bipolare bazată pe rivalitatea celor două superputeri ce au dominat relațiile internaționale de la sfârșitul celei de-a doua conflagrații mondiale. Și dacă exista un acord unanim în privința decesului acestei structuri bipolare, rămânea deschisă problema configurației noii ordini. Va fi aceasta unipolară, cu un hegemon mondial - SUA, marele câștigător al Războiului Rece sau vorbim doar despre un moment unipolar ce va fi urmat de conturarea unei structuri multipolare? În cazul în care multipolaritatea va defini structura sistemului, care vor fi actorii ce vor provoca supremația puterii americane, participând la împărțirea puterii?

La începutul anilor 1990 exista un consens în privința faptului că noua ordine mondială este unipolară, cu o singură superputere militară, economică, culturală – SUA, fără un rival pe măsură care să reprezinte o veritabilă provocare. Unii analiști au mers chiar până acolo încât au descris noua ordine ca un imperiu mondial american (mai ales după războiul din Irak), făcând o analogie istorică cu vechile imperii, iar pentru a demonstra această teză utilizau argumente precum întinderea globală a forțelor militare americane, puterea economică ce clasează țara pe locul întâi în lume, forța dolarului în economia mondială, magnetismul puterii culturale ce transforma Statele Unite în cea mai mare exportatoare de putere soft¹ și, nu în ultimul rând, influența limbii engleze, limba diplomației, afacerilor, tehnologiei - o veritabilă lingua franca în sistemul internațional. În ciuda faptului că teoria imperialismului este una atrăgătoare, marea majoritate a autorilor ne avertizează asupra pericolului de a-i acorda un grad prea mare de credibilitate, actuala situație nerezistând unei comparații serioase cu vechile imperii, mai ales în contextul globalizării ce-i ampută Statelor Unite capacitatea de a acționa unilateral oricând și oriunde.

O altă perspectivă ce pare mai aproape de a surprinde realitatea este aceea că noua ordine mondială este atât unipolară, cât și multipolară. Vorbim de o lume unipolară în termeni militari, neexistând astăzi în sistemul internațional un alt actor capabil să suporte o comparație cu puterea militară americană suficient pentru a reprezenta o amenințare credibilă în termeni convenționali, dar vorbim și de o lume multipolară sub aspect economic. Deși economia americană ocupă astăzi primul loc în lume, este impropriu să discutăm despre o hegemonie incontestabilă americană. Sub acest aspect, mai curând identificăm o structură multipolară, în care puterea economică devine mai dispersată, iar părerile analiștilor coincid atunci când susțin că preponderența economică mondială a unei singure entități, de genul celei atinse de SUA în decursul secolului XX, este puțin probabilă în viitor. Unii analiști prevăd că lumea va fi organizată în jurul a trei blocuri economice - Europa, Asia și America de Nord, deși schimbările tehnologice globale și înmulțirea actorilor din afara blocurilor, precum puterile

¹ Joseph Nye Jr., *Soft Power. The Means to Success in World Politics*, PublicAffairs, New York, 2004, pp. 11, 33-73

economice emergente și corporațiile multinaționale vor încerca să reziste capacității acestor blocuri de a le restrânge activitatea.²

Perspectiva lui Joseph Nye Jr. privind distribuția puterii este interesantă și utilă în contextul discuției lansate despre structura sistemului contemporan. Astfel, pentru analistul american, în era globală informatizată, puterea este distribuită între actori într-o manieră similară cu un joc de șah tridimensional complex, jucat atât pe verticală cât și pe orizontală. La partea de sus a tablei cu probleme politico-militare, puterea militară este în mare măsură unipolară, cu SUA ca singură superputere, la mijlocul tablei cu probleme economice, SUA nu este un hegemon, trebuind să negocieze cu partenerii europeni și asiatici, iar la partea de jos cu relații transnaționale ce trec granițele în afara controlului guvernelor și includ actori diverși de la bancheri la teroriști, puterea este dispersată haotic, fiind inutil să utilizăm în acest caz termeni clasici precum unipolaritate, hegemonie sau imperiu american pentru a descrie situația exactă.³

B. O a doua categorie de consecințe ale sfârșitului Războiului Rece poate fi identificată la nivelul statelor-națiune. În esență, niciun stat din sistemul internațional nu a rămas neafectat de acest seism geopolitic. Mai întâi, se remarcă dezintegrarea teritorială a fostei URSS, un colos format din 15 republici autonome ce-și declară independența de Moscova în anii 1989-1991, a Cehoslovaciei, precum și a fostei Federații Yugoslave. În multe cazuri, acest proces de dezintegrare a fost dublat sau urmat de colaps economic, instabilitate politică, tensiuni sociale și confruntări etnice ce au degenerat în unele zone în războaie sângeroase și chiar genocid. Federația Rusă, cândva pivotul Uniunii Sovietice a cunoscut o perioadă de rapid declin politic și colaps financiar, ce i-au redus importanța în sistemul internațional, obligând-o să-și caute o nouă identitate într-un mediu străin. Au existat și state precum China, Cuba sau Coreea de Nord care au reușit să asigure supraviețuirea sistemului comunist dar de pe poziția unor state marginalizate ideologic⁴ în noua ordine mondială. Sfârșitul Războiului Rece a produs transformări și în rândul statelor din Lumea a Treia, cliente cândva ale superputerilor. Dacă în perioada anterioară acestea au beneficiat de sprijinul economic și militar al SUA sau URSS, profitând de pe urma rivalității celor două, încheierea confruntării bipolare le-a redus importanța geostrategică, lăsându-le în stare de incertitudine și deznădejde, crescând vulnerabilitatea lor în fața diverselor presiuni din interior sau în fața amenințărilor din partea vecinilor. Situația nou creată a favorizat astfel, declanșarea unor conflicte violente ce fuseseră anterior descurajate de prezența străină în regiune. Noile realități nu au lăsat imună nici câștigătoarea Războiului Rece, SUA. Acest stat s-a văzut în situația de a-și modifica strategia de securitate, direcțiile de politică externă dar și politica internă pentru a se adapta mediului nou, reducând importanța aspectelor militare și redistribuind o parte din bugetul imens alocat anterior sectorului militar către sectoarele sociale interne și pentru dezvoltarea economică (așa cum se observă în timpul mandatelor președintelui Bill Clinton⁵).

² Joseph Nye Jr., *Descifrarea Conflictelor Internaționale. Teorie și Istorie*, Editura Antet, Filipeștii de Târg, 2005, p. 234

³ *Ibidem*, pp. 234-235

⁴ Richard Crockatt, „The End of the Cold War”, în John Baylis, Steve Smith, *The Globalization of World Politics*, Oxford University Press, Oxford, 2001, p. 93

⁵ Michael Cox, „International history since 1989”, în Baylis, John, Smith, Steve, *The Globalization of World Politics*, Oxford University Press, Oxford, 2001, p. 122

C. O altă serie de modificări importante se produc la nivelul organizațiilor internaționale. Renunțarea la doctrina Brejnev și introducerea doctrinei Sinatra în raportul dintre URSS și statele comuniste din Europa Centrală și de Est produce o liberalizare a vieții în aceste state care aleg să-și declare independența de Moscova. Odată cu transformările înregistrate în interiorul blocului estic se decide, în 1991, autodizolvarea Pactului de la Varșovia. Acest eveniment transmite o undă de șoc în cadrul Organizației Nord-Atlantice ce trece printr-o adevărată criză de identitate. Întrebarea majoră ce preocupă statele membre poate fi exprimată astfel – care mai este utilitatea NATO în condițiile dispariției dușmanului militar dacă ținem cont de faptul că ea a fost creată având drept obiectiv expres contracararea unui potențial atac din partea inamicului sovietic, dispariția URSS-ului determinând o pierdere a legitimității existenței NATO. După o perioadă dificilă de căutări febrile, la Summitul de la Roma din 1991, NATO reușește să se reinventeze prin adoptarea unui nou concept strategic și prin extinderea agendei de interes într-un mediu nou și dinamic, în care securitatea este văzută ca o problemă cu caracter multilateral, iar sursele de amenințare la adresa securității internaționale sunt multiple, fără a se rezuma la cele militare, incluzând, în maniera exprimată de Școala de la Copenhaga, și amenințări politice, societale, economice, ambientale. În anii următori, Organizația Nord-Atlantică își continuă drumul transformator, atât în direcția adaptării conceptuale pentru a surprinde noile provocări,⁶ extinderii geografice pentru a include noi state ce făcuseră anterior parte din blocul inamic, cât și în sensul unor adaptări instituționale semnificative⁷, dezvoltării de parteneriate, sau creării de misiuni noi și complexe. Astăzi, NATO rămâne principala organizație internațională în domeniul securității, capabilă să dezvolte acțiuni multilaterale complexe și eficiente.

Schimbări fundamentale au loc și la nivelul Organizației Națiunilor Unite.⁸ Pentru prima dată de la înființarea acestei organizații, se creează premisele depășirii blocajului instituțional ce afectase frecvent în timpul Războiului Rece activitatea Consiliului de Securitate, permițându-i acum să funcționeze în mod real în calitate de organ colectiv⁹. Deși animozitățile dintre membrii permanenți nu au dispărut definitiv, iar procesul decizional rămâne de multe ori extrem de dificil atât timp cât se discută probleme ce aduc atingere intereselor naționale ale diverșilor actori, totuși, se remarcă o eficientizare a activității ONU, mai ales în condițiile în care această organizație se bucură în general de un grad ridicat de legitimitate internațională, determinând astfel statele să solicite și să încerce să obțină suportul ONU. Chiar și actuala putere a sistemului - SUA, preferă să acționeze în concordanță cu deciziile ONU sau, cel puțin, încearcă să dea impresia respectării acestor decizii, mai ales în contextul în care opinia publică americană rămâne ferm în favoarea multilateralismului și utilizării ONU¹⁰.

⁶ Strategic Concept For the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization adopted by Heads of State and Government in Lisbon, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>, accesat la data de 29.04.2014

⁷Un studiu excelent ce tratează supraviețuirea NATO într-un mediu nou de securitate este cel realizat de Celeste Wallander, „Institutional Assets and Adaptability: NATO after the Cold War”, în *International Organization*, Volume 54, Issue 4, 2000, pp. 705-735

⁸ Sven Bernhard Gareis, Johannes Varwick, *The United Nations. An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2005, pp. 213-243

⁹ Richard Crockatt, *op. cit.*, p. 93

¹⁰ Joseph Nye Jr. 2005, *op. cit.*, p. 235

Și alte organizații internaționale sunt nevoite să facă față presiunilor sfârșitului Războiului Rece, crescând în noua arhitectură instituțională rolul unor structuri precum Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială sau Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa. Schimbări majore se înregistrează mai ales la nivelul Comunității Europene (transformată în Uniune Europeană prin Tratatul de la Maastricht) care decide la începutul anilor 1990 să dezvolte Parteneriate de Asociere¹¹ cu noile state independente din Europa Centrală și de Est, recunoscându-le dorința de a adera la spațiul comunitar european. Treptat, o serie de state central și est europene (plus două state mediteraniene) aderă la marea familie europeană, extinzând astfel, zona de pace și stabilitate și creând cea mai mare comunitate formată din 28 de state membre cu o populație de peste 500 de milioane de oameni.

D. Sfârșitul Războiului Rece a determinat o serie de transformări semnificative și la nivelul agendei politicilor mondiale. Pericolul unui război nuclear, lupta ideologică între democrațiile liberale și marxism-leninism, diplomația de criză – elemente specifice confruntării Est-Vest nu mai reprezintă priorități pe agenda internațională, locul acestor probleme fiind preluat de provocări venite din partea grupărilor teroriste și de criminalitate organizată, fenomene precum traficul de droguri sau de persoane, disparitățile între statele dezvoltate și cele sărace, de problemele ambientale, conflicte etnice, amenințarea statelor eșuate, răspândirea unor boli precum HIV/SIDA, lipsa resurselor de apă, alimentare sau energetice etc. În timp ce dispariția URSS și a rivalității dintre cele două superputeri a servit drept catalizator pentru explozia unor asemenea probleme (conflictele etnice din Yougoslavia, Cecenia, Nagorno-Karabach, Asia Centrală sau cele din Sudan, Somalia, Rwanda), altele au fost favorizate de contextul creat de fenomenul globalizării. Nu se poate spune că toate aceste probleme sunt noi, ceea ce s-a schimbat odată cu sfârșitul Războiului Rece a fost amploarea cu care s-au manifestat și atenția ce le-a fost acordată. În deceniile anterioare, liderii politici și analiștii fideli unei abordări înguste a agendei de securitate considerau că doar amenințările de natură militară trebuiau să reprezinte obiectul de interes pentru politicile de securitate, toate celelalte probleme fiind încadrate în categoria low-politics. Discuția privind distincția dintre high - și low-politics prezintă în sine un interes deosebit. În mod frecvent dar și superficial, se susține faptul că problemele de tip high-politics sunt probleme importante, în timp ce acele aspecte considerate de tip low-politics au o importanță redusă. O altă concepție vehiculată în literatura de specialitate și care se apropie într-o măsură mai mare de adevăr sugerează faptul că problemele de tip high-politics determină natura mediului în care se manifestă aspectele de tip low-politics, fiind preocupate de asigurarea securității statului și de managementul mediului diplomatic în care statele interacționează¹². Oficialii responsabili de probleme de tip high-politics contribuie la crearea unui mediu de activitate propice pentru funcționarii cu responsabilități în domeniul de low-politics ce vor urmări semnarea unor acorduri economice, negocierea unor norme internaționale în domeniul protecției mediului, stabilirea raporturilor comerciale etc.

Totuși, ambele perspective sunt chestionabile. Ceea ce li se reproșează este manieră dihotomică de a trata problemele ca fiind fie interne, fie internaționale. Acceptând această

¹¹ Ian Bache, Stephen George, *Politica în Uniunea Europeană*, Ediția a II-a, Editura Epigraf, Chișinău, 2009, p. 590

¹² Brian White, Richard Little, Michael Smith, *Issues in World Politics*, Third Edition, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2005, p. 9

distincție, se consideră statele ca fiind niște entități închise aproape ermetic, o perspectivă evident eronată. Se observă frecvent cum anumite probleme având inițial rădăcini interne ajung să producă consecințe pe plan internațional (problema poluării aerului sau apelor, problema refugiaților sau terorismul). Acest tip de probleme trebuie considerate mai curând transnaționale, evidențiind permeabilitatea statelor în contextul globalizării, văzută ca deteritorializare a societăților, economiile și politicilor, ascensiunea unor noi actori și rețele¹³. În condițiile în care se acceptă validitatea tezei enunțate mai sus, devine clar caracterul limitat al utilității distincției dintre problemele de tip high-politics și cele de tip low-politics, acestea aflându-se într-o relație de interdependență. Atât timp cât evenimente precum un val masiv de imigranți, inundații, cutremure devastatoare, accidente nucleare pot produce consecințe mai grave decât un atac militar în termeni economici, civili, ambientali, sociali, atunci suntem îndreptățiți să spunem că, în sistemul internațional contemporan, colapsul economic, dezastrele ecologice sau conflictele etnice reprezintă amenințări mult mai grave la adresa securității statelor decât războaiele externe, interstatale¹⁴.

Deși primii ani ai epocii Post-Război Rece au debutat într-o atmosferă de încredere privind eliminarea războiului din sistemul internațional, astăzi se poate constata faptul că războiul nu a devenit un instrument desuet în politica internațională, acesta manifestându-se viguros în multe zone ale globului. Tendința ce se remarcă este de reducere a incidenței conflictelor interstatale și o exacerbare a ciocnirilor intrastatale.

Într-o analiză complexă a fenomenului războiului și transformărilor suferite în noul context, Azar Gat și Zeev Maoz identificau trei ipoteze sau scenarii privind viitorul războiului¹⁵.

a. Primul scenariu consideră războiul un instrument depășit și inutil, fiind supus posibilității transformării și riscului dispariției la fel ca orice altă instituție socială (de exemplu, sclavia sau duelul). Societățile moderne consideră războiul un instrument incompatibil cu noile condiții economice, norme sociale, mai ales având în vedere capacitățile distructive imense pe care le presupune. Faptul că pe parcursul anilor Războiului Rece un război major între puteri a lipsit este considerat a fi un indicator al tendinței de renunțare la război ca instrument de soluționare a disputelor.

b. Al doilea scenariu pleacă de la observația că războiul este o instituție socială la fel de veche ca umanitatea, ce i-a însoțit pe indivizi în permanență de-a lungul istoriei lor, iar aproape 50 de ani de pace nu pot reprezenta un indicator serios care să ateste eliminarea războiului din practica internațională. Deși războiul și maniera de luptă sunt influențate de dezvoltările sociale, economice, tehnologice și politice suferind astfel transformări de-a lungul timpului, totuși, fenomenul în sine și formele lui esențiale de manifestare nu dispar. Astfel, rezumând, cea de-a doua ipoteză susține că structura esențială a războiului nu se va schimba pe viitor.

c. Cel de-al treilea scenariu pare să surprindă cel mai bine realitatea Post-Război Rece și pleacă de la constatarea faptului că lumea a cunoscut transformări fundamentale de la sfârșitul celei de-a doua conflagrații mondiale în toate domeniile existenței umane - transformări

¹³ *Ibidem*, p. 10

¹⁴ *Ibidem*, p. 11

¹⁵ Zeev Maoz, Azar Gat (ed.), *War in a Changing World*, The University of Michigan Press, Ann Arbor, 2001, pp. 1-3

politice, economice, sociale, tehnologice etc. Același lucru se poate spune și despre război și maniera de luptă – deși nu a dispărut, războiul a suferit transformări dramatice¹⁶. Dacă în trecut predominau războaiele interstatale, simetrice, ce implicau manevre la scară mare și armament convențional, astăzi, se atestă o regionalizare a conflictelor, remarcându-se creșterea numărului de conflicte civile, etnice, locale, conflicte de joasă intensitate, implicând lupte de guerillă, războaie de uzură și acțiuni teroriste desfășurate de combatanți asimetrice.

În contextul unei discuții despre natura conflictelor contemporane și relația acestora cu globalizarea, nu ne este permis să trecem cu vederea un concept ce câștigă din ce în ce mai mult teren în ultimii ani bucurându-se de atenția analiștilor în domeniul Studiilor de Securitate și nu numai – este vorba despre „noile războaie” (*new wars*). În continuare, ne propunem să realizăm o radiografie a acestui fenomen surprinzând principalele caracteristici ce-l diferențiază de vechiul tip de război precum și formele de manifestare pe care le putem identifica în contextul internațional actual.

Originea vechiului tip de război poate fi identificată în Europa Occidentală a secolelor 16-19, evoluția acestui tip modern de luptă fiind strâns legată de dezvoltarea statului drept principala formă de organizare politică în sistemul internațional. Plecând de la observația strategului militar prusac Carl von Clausewitz privind caracterul politic al războiului (și a celebrei teorii a „remarcabilei trinități”) precum și de la concepția lui Max Weber privind caracteristica esențială a statului de a reprezenta singura formă de organizare ce deține monopolul asupra utilizării legitime a violenței atât în plan domestic, intern, cât și extern, reușim să surprindem esența acestui fenomen ce atestă faptul că războiul modern era rezultatul unui calcul rațional purtat de către, prin intermediul și în interesul statelor.

Însă odată cu sfârșitul Războiului Rece și cu modificarea fundamentală a relațiilor sociale ce susțineau vechea înțelegere a războiului, asistăm astăzi la o renunțare la acea logică clausewitzeană/weberiană. Noile războaie, postmoderne, se bazează pe trei aserțiuni importante ce par să le ofere conturul – conflictele implică din ce în ce mai des alți actori decât statele, pentru alte rațiuni decât tradiționalele interese naționale, utilizând tactici și instrumente diferite de cele asociate cu armatele regulate, profesionalizate¹⁷. Fie că ne referim la evenimentele din Bosnia-Herzegovina, Nagorno-Karabakh, Sierra Leone, Rwanda, observăm conflicte dezorganizate, haotice chiar, alimentate de problemele identitare, purtate de o gamă largă de combatanți de la cei oficiali la grupări neregulate, susținute de rețele transnaționale de trafic de bani, arme, persoane, de grupări de crimă organizată etc.

Catalizatorul acestor războaie de tip nou este globalizarea, cu tendințele ei simultane integrative și dezintegrative, cu disparitățile economice accentuate, cu percepțiile negative pe care le creează și, mai ales cu cele două crize grave pe care le generează – criza statului și criza identității¹⁸. Lăsând statele în incapacitatea de a-și mai controla relațiile atât pe plan intern, cât și extern, contribuind la pierderea monopolului asupra utilizării violenței organizate, accentuând o serie de fenomene transnaționale ce scapă controlului etatic, statul se vede în fața unor provocări majore ce-i pun sub semnul întrebării supraviețuirea, determinând intrarea într-o epocă post-westphalică. În calitate de produse ale unei interdependențe

¹⁶ Richard Shultz, Andrea Dew, *Insurgents, Terrorists, and Militias. The Warriors of Contemporary Combat*, Columbia University Press, New York, 2006, pp. 1-17

¹⁷ Michael Butler, *International Conflict Management*, Routledge, Abingdon, 2009, p. 57

¹⁸ *Ibidem*, pp.58-59

complexe, noile războaie accentuează această criză existențială a statului, reprezentând amenințări grave la adresa securității a milioane de indivizi. Din păcate, criza statului este dublată în contextul actual de o criză identitară. Dacă vechile războaie erau purtate în numele interesului național, făcându-se apel fie la identitatea națională, fie la anumite principii ideologice precum liberalismul, socialismul sau fascismul, în cazul noilor războaie putem sesiza transformări majore. În condițiile în care fenomenul globalizării provoacă în mod esențial statul determinând erodarea puterii acestuia, coeziunea națională și loialitatea indivizilor față de stat scade semnificativ. În acest caz, devine evident faptul că cetățenii vor cauta ceea ce au pierdut în alte surse. Astfel, identitatea națională asociată unui stat în declin va fi înlocuită de o identitate etnică, religioasă, specifică unui subgrup.

Noile războaie reprezintă așadar, acțiunile unor grupuri substatuale ce se bucură de susținerea oferită de diverse rețele transnaționale, acțiuni ce vizează contestarea, erodarea, înlocuirea autorității statale. Actorii implicați sunt interesați de obținerea puterii și asigurarea câștigurilor economice neținând cont de lipsa legitimității acțiunilor lor sau de restricțiile privind utilizarea forței brute. De multe ori, manifestările acestor tipuri de războaie presupun un grad ridicat de violență și brutalitate, violența fiind atât un mijloc în vederea atingerii scopului ultim, cât și scopul în sine. Războiul de tip nou aduce demonizarea *Celui alt* la rang de strategie deliberată, iar masacrele, genocidul, activitățile criminale, violarea sistematică a drepturilor omului reprezintă manifestări frecvente¹⁹. Dezvoltarea tehnologică nu joacă un rol cheie în aceste conflicte. Combatanții se bazează în mare măsură pe arme usoare, arme rudimentare dar extrem de sângeroase (precum macetele), privatizarea producției de arme precum și traficul de arme favorizat de destrămarea Uniunii Sovietice reprezentând oportunități deosebite de care profită din plin aceste forțe. În locul armatelor profesionalizate, organizate ierarhic, războaiele postmoderne implică forțe neregulate, grupări paramilitare, mercenari, syndicate ale crimei organizate, ținta activităților acestor grupuri fiind de regulă civilii, diferențele ce stau la baza societății moderne dintre combatanți și noncombatanți, comportament civilizată și barbarie devenind irelevante²⁰.

Toate aceste caracteristici enumerate mai sus ne conduc către o serie de concluzii privind natura războiului contemporan și viitorul sistemului internațional. În timp ce analiștii atestă o scădere a numărului, frecvenței și intensității conflictelor interstatale²¹ (dispariția rivalității bipolare având în multe cazuri un efect benefic), nu același lucru se poate spune despre conflictele intrastatale. Fenomenul globalizării galopante, interdependența complexă din sistemul internațional, varietatea de provocări și amenințări transnaționale, erodarea puterii statului, pierderea controlului asupra monopolului utilizării coerciției, acutizarea discrepanțelor economice, criza resurselor – toate aceste procese creează un cerc vicios ce contribuie la acumularea și accentuarea tensiunilor producând erupții violente și extrem de sângeroase în multe zone ale globului.

Nu există astăzi motive pentru a considera războiul un fenomen depășit, aflat pe cale de dispariție așa cum se grăbeau unii să declare la începutul anilor 1990. Persistența războiului și proliferarea conflictelor armate după sfârșitul Războiului Rece ne determină să ne îndoim de

¹⁹ *Ibidem*, p. 60

²⁰ *Ibidem*,

²¹ Dennis Sandole, *Peace and Security in the Postmodern World. The OSCE and conflict resolution*, Routledge, Abingdon, 2007, pp. 4-6

posibilitatea creării unei noi ordini mondiale mai pașnică. Dimpotrivă, mai ales după anul 2001, unii autori ne avertizează că mai curând, o „nouă dezordine mondială” s-a instaurat. Locul războaielor convenționale interstatale pare să fie luat de noile războaie având o bază etnică, rasială, religioasă și de noul tip de terorism ca și manifestări asimetrice din ce în ce mai vizibile cu un potențial major de a crea efecte de domino. În mod clar, putem afirma că am intrat într-o epocă postmodernă în care sistemul westphalian al relațiilor interstatale reprezintă ținta unor provocări și amenințări majore.

În concluzie, așa cum a căutat să demonstreze prezentul articol, mediul de securitate diferă astăzi fundamental de perioada Războiului Rece, fiind mai puțin structurat, mai complex, mai instabil și imprevizibil, generator de riscuri și amenințări noi, atestând o creștere a numărului și rolului actorilor non-statali, în contextul multiplicării surselor de tensiune cauzate de diminuarea resurselor naturale, agravarea fenomenului de poluare a mediului înconjurător, reapariția unor mai vechi probleme precum conflictele teritoriale, regionale, etnice, religioase, amplificarea insecurității datorată existenței statelor eșuate sau slabe, a instituțiilor corupte, practicilor nedemocratice și neconstituționale - toate acestea manifestându-se în contextul procesului accentuat și inegal de globalizare. Lumea a devenit mai nesigură, iar guvernele și popoarele urmăresc obiective mai complexe decât înainte.

BIBLIOGRAFIE:

- Bache, Ian, George, Stephen, *Politica în Uniunea Europeană*, Ediția a II-a, Editura Epigraf, Chișinău, 2009
- Butler, Michael, *International Conflict Management*, Routledge, Abingdon, 2009
- Cox, Michael, „International history since 1989”, în Baylis, John, Smith, Steve, *The Globalization of World Politics*, Oxford University Press, Oxford, 2001
- Crockatt, Richard „The End of the Cold War”, în Baylis, John, Smith, Steve, *The Globalization of World Politics*, Oxford University Press, Oxford, 2001
- Gareis, Sven Bernhard, Varwick, Johannes, *The United Nations. An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2005
- Maoz, Zeev, Gat, Azar (eds.), *War in a Changing World*, The University of Michigan Press, Ann Arbor, 2001
- Nye Jr., Joseph, *Soft Power. The Means to Success in World Politics*, PublicAffairs, New York, 2004
- Nye Jr., Joseph, *Descifrarea Conflictelor Internaționale. Teorie și Istorie*, Editura Antet, Filipeștii de Târg, 2005
- Sandole, Dennis, *Peace and Security in the Postmodern World. The OSCE and conflict resolution*, Routledge, Abingdon, 2007
- Shultz, Richard, Dew, Andrea, *Insurgents, Terrorists, and Militias. The Warriors of Contemporary Combat*, Columbia University Press, New York, 2006
- Strategic Concept For the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization adopted by Heads of State and Government in Lisbon,
<http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>

Wallander, Celeste, „Institutional Assets and Adaptability: NATO after the Cold War”, in *International Organization*, Volume 54, Issue 4, 2000, pp. 705-735

White, Brian, Little, Richard, Smith, Michael, *Issues in World Politics*, Third Edition, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2005